

8. ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Με δεδομένο ότι το αστικό τοπίο αποτελεί αντανάκλαση της πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας της εποχής παραγωγής του, είναι δυνατόν να ερμηνευθεί η εξέλιξη των χώρων πρασίνου σε σχέση με τον αστικό ιστό, σε διάφορες χρονικές περιόδους και περιοχές.

Η ελληνική πόλη θα μπορούσε, κάλλιστα, να θεωρηθεί ως ειδική περίπτωση Αστικού συνόλου, λόγω των ιδιαιτέρων συνθηκών που καθόρισαν την εξέλιξη και την ανάπτυξη της, όπως η παραγμένη πολιτική και κοινωνική κατάσταση και η τραυματισμένη οικονομία του κράτους μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, που είχαν ως αποτέλεσμα την αδυναμία εφαρμογής εθνικού προγραμματισμού και σχεδιασμού για την ανάπτυξη των αστικών συνόλων.

Η Ελλάδα στη δεκαετία του '60, υπέστη «αναδρομικά», σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη, τις επιπτώσεις της Βιομηχανικής Επανάστασης. Η υπέρμετρη αστυφιλία με την πληθυσμιακή συσσώρευση στα αστικά κέντρα, οδήγησε στην αύξηση της αξίας γης των πόλεων, στην υπερεκτίμηση κάθε «αστικού» στοιχείου και αντίθετα στην απαξίωση κάθε «φυσικού», που θύμιζε την ύπαιθρο από όπου ο Έλληνας έφευγε ... για να «ανέβει» κοινωνικά.

Την συγκεκριμένη περίοδο, ο ελληνικός αστικός χώρος επιβαρύνθηκε ανεπανόρθωτα από την εμφάνιση πολυώροφων πολυκατοικιών και από πλήθος αυθαίρετων-ασύμβατων επεμβάσεων στο φυσικό τοπίο, που σχετίζονται με απαξιοτική αντιμετώπιση των κοινόχρηστων ελεύθερων χώρων πρασίνου και με έλλειψη μέριμνας για διατήρηση και κατάλληλη διαμόρφωσή τους.

Η απουσία εθνικού σχεδιασμού και κρατικής παρέμβασης για την διασφάλιση των χώρων πρασίνου στον ελληνικό αστικό χώρο, συνδυάστηκε δυστυχώς με την αδιαφορία των πολιτών, οι οποίοι επικεντρώθηκαν στην οικιστική εκμετάλλευση-αξιοποίηση των ιδιωτικών οικοπέδων, θεωρώντας περιττή πολυτέλεια την ενασχόληση με τους δημόσιους κοινόχρηστους χώρους και χώρους πρασίνου, οι οποίοι άλλωστε δεν μπορούσαν να αποφέρουν άμεσα οικονομικά οφέλη.

Έτσι σήμερα, στον εξαιρετικά πυκνοδομημένο χώρο των ελληνικών πόλεων, οι εναπομείναντες ελεύθεροι χώροι ασφυκτιούν, ενώ το πράσινο, όπου εμφανίζεται, επιβιώνει πεισματικά εκμεταλλεόμενο και το τελευταίο τετραγωνικό διαθέσιμου χώματος, ως απόδειξη της μοναδικής ικανότητας της φύσης να προσαρμόζεται στις συνθήκες που τις παρέχονται, όσο αντίξοες και να είναι αυτές.

9. Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ

Είναι σκόπιμο να τονιστεί, ότι η διαμόρφωση της αστικής συνείδησης των ελλήνων και κατά συνέπεια την συμπεριφορά τους, επηρεάστηκε αποφασιστικά από την ιδιαιτερότητα παραγωγής του ελληνικού αστικού χώρου.

Ο Έλληνας μέχρι πρόσφατα εξακολουθεί να παραπαίει ανάμεσα στην αστική του ιδιότητα και αγροτική του καταγωγή. Παρ' ότι μόνιμος πλέον κάτοικος της πόλης, δεν την αναγνωρίζει ως τον ευρύτερο φυσικό του χώρο, παραμένοντας προσηλωμένος στην «αστική» του ιδιοκτησία και σ' ότι βρίσκεται σε άμεση σχέση με αυτή. Λόγω και της ιδιαίτερης ιδιοσυγκρασίας του, ο νεοέλληνας «αστός» υπεραμύνεται με πάθος του ιδιωτικού του χώρου –είτε αυτός είναι το σπίτι του είτε η επαγγελματική του στέγη- επεκτείνοντας το ενδιαφέρον του μόνο στους κοινόχρηστους χώρους που τον επηρεάζουν άμεσα.

Ο ευρύτερος δημόσιος αστικός χώρος των ελληνικών πόλεων αντιμετωπίζεται μάλλον αδιάφορα από την πλειοψηφία των κατοίκων, δεν αναγνωρίζεται ως κοινό αγαθό, για το οποίο έχουν δικαίωμα χρήσης αλλά και υποχρέωση προστασίας, θεωρείται «ξένος» προς αυτούς, με αποτέλεσμα συχνά να ρυπαίνεται ή να κακοποιείται. Η ίδια συμπεριφορά διαπιστώνεται και σε σχέση με το πράσινο στον ελληνικό αστικό χώρο, δημόσιο και ιδιωτικό.

Ο δημόσιος χώρος πρασίνου, θύμα και αυτός της ραγδαίας αστικοποίησης και της υπερδόμησης μετά το '60 στην Ελλάδα, θεωρήθηκε «πολυτέλεια» -συχνά περιττή- και αντιμετωπίστηκε ακροθιγώς στο περιθώριο του αστικού σχεδιασμού, σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθήθηκε παράλληλα στον Ευρωπαϊκό και Διεθνή χώρο, όπου το πράσινο αποτελεί κυρίαρχο άξονα της οργάνωσης και βασική παράμετρο της λειτουργίας των αστικών συνόλων.

Στην ελληνική αστική πραγματικότητα, οι δημόσιοι χώροι πρασίνου, όπως μπόρεσαν να αναπτυχθούν, είναι γενικά περιορισμένης έκτασης, δεν έτυχαν κατάλληλου σχεδιασμού ούτε ως προς την οργάνωσή τους, ούτε ως προς την επιλογή χωροθέτησης και φύτευσής τους και στο μεγαλύτερο ποσοστό τους προέκυψαν τυχαία στο βαθμό που το επέτρεψε η πυκνότητα της δόμησης του αστικού ιστού, γεγονός που δεν διευκολύνει συνήθως την ένταξή τους στις λειτουργίες της πόλης.

Η λειτουργική αξιοποίηση, όμως, του δημόσιου πρασίνου στον ελληνικό χώρο, επηρεάζεται και από το δεδομένο της λανθασμένης διαχείρισής του από τους αρμόδιους φορείς. Η πλημμυλής συντήρηση των υφιστάμενων χώρων, η μη ανανέωση του φυτικού δυναμικού, η έλλειψη ουσιαστικών επεμβάσεων ώστε να καταστούν ασφαλείς και ελκυστικοί, σε συνδυασμό με την επιφυλακτικότητα του Έλληνα χρήστη ως προς τον δημόσιο χώρο, οδήγησαν στην συνήθη εικόνα έρημων, σχεδόν εγκαταλελειμμένων και συχνά κακοποιημένων «νησίδων» πρασίνου, που εμφανίζονται αποσπασματικά στις ελληνικές πόλεις και τις χαρακτηρίζουν.

Αντίθετα με την αδιάφορη στάση τους ως προς το Δημόσιο πράσινο, οι Έλληνες κάτοικοι των αστικών κέντρων είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι με το φυτικό στοιχείο, στον ιδιωτικό τους χώρο. Έτσι παρουσιάζεται το φαινόμενο του κατάφυτου μπαλκονιού, της πρασιάς και του εσωτερικού ακαλύπτου που μεταμορφώνονται σε μικρούς κήπους και σπανιότερα των πράσινων δωματίων.

Παράλληλα, εμφανίζεται η τάση κατάργησης των θεωρητικών ορίων και επέκτασης του ενδιαφέροντος των χρηστών πέραν του ιδιωτικού και στον δημόσιο χώρο πρασίνου του αμέσου περιβάλλοντός τους, που άπτεται των καθημερινών δραστηριοτήτων τους. Ειδικότερα αφορά την φροντίδα και προστασία των δένδρων και των παρτεριών στο πεζοδρόμιο του σπιτιού ή του μαγαζιού τους, την ευαισθητοποίηση για το πάρκο που βλέπουν από το παράθυρό τους, που διασχίζουν για τις καθημερινές τους μετακινήσεις ή που βρίσκεται κοντά στο σχολείο των παιδιών τους.

Κατά κανόνα το ενδιαφέρον αυτό περιορίζεται σε ακτίνα «γειτονιάς», γιατί ο Έλληνας δεν είναι συνηθισμένος στην κλίμακα του μεγάλου αστικού πάρκου, που άλλωστε -με εξαίρεση την Αθήνα- απουσιάζει από τις Ελληνικές πόλεις, δεν έμαθε να το χρησιμοποιεί και δεν το «αναγνωρίζει». Αποφεύγει τις μεγάλες μετακινήσεις για υπαίθρια αναψυχή, προτιμώντας να παραμένει στα όρια της γειτονιάς του. Ό,τι βρίσκεται εκτός της ζώνης δραστηριότητάς του δεν τον αφορά και άρα δεν ασχολείται.

Ουσιαστικά, η συμπεριφορά του κοινού, ως προς το αστικό πράσινο δημόσιο και ιδιωτικό, καθορίζεται αποφασιστικά από το βαθμό εξοικείωσής του με αυτό, ώστε μέσω της χρήσης να αναγνωρίσει και να αποδεχθεί την ουσιαστική συμβολή του στην αισθητική, λειτουργική και οικολογική αναβάθμιση του αστικού χώρου.

Η δυνατότητα όμως οικειοποίησης του Δημόσιου αστικού πρασίνου, αλλά και των Δημοσίων χώρων γενικότερα, στις Ελληνικές πόλεις, παρεμποδίζεται σε μεγάλο βαθμό, τόσο από την ισχύουσα Νομοθεσία, όσο και από τον τρόπο παραγωγής και διαχείρισής του από τους αρμόδιους Φορείς.